

POWOŁYWANIE CZŁONKÓW KOMISJI DYSCYPLINARNYCH W STRUKTURACH PAŃSTWOWEJ STRAŻY POŻARNEJ – ANALIZA STATYSTYCZNO-PRAWNA

APPOINTMENT OF MEMBERS OF DISCIPLINARY COMMITTEES IN THE STRUCTURES OF THE STATE FIRE SERVICE – STATISTICAL AND LEGAL ANALYSIS

St. kpt. dr Damian Witczak

Uniwersytet Radomski im. Kazimierza Pułaskiego, Polska
e-mail: d.witczak@urad.edu.pl; <https://orcid.org/0009-0003-3012-731X>

Abstrakt

Problematyka powoływania członków komisji dyscyplinarnych w strukturach Państwowej Straży Pożarnej (PSP) ma kluczowe znaczenie dla zapewnienia prawidłowego funkcjonowania pionu dyscyplinarnego. Pomimo iż ustawa o *Państwowej Straży Pożarnej* w rozdziale 11, obowiązującym od ponad 28 lat, nie precyzuje szczegółowych wymogów wobec członków komisji, praktyka wykształciła pewne standardy, które warto poddać analizie. Celem niniejszego opracowania jest ocena skuteczności aktualnych regulacji oraz identyfikacja ewentualnych luk prawnych, które mogą wpływać na efektywność i bezstronność działania organów dyscyplinarnych.

Artykuł łączy analizę prawną i statystyczną, koncentrując się na aspektach podmiotowych związanych z powoływaniem składów orzekających, ich organizacją, uprawnieniami oraz praktykami stosowanymi w PSP. Analiza statystyczna dotyczy województw kujawsko-pomorskiego oraz mazowieckiego. Praca ma na celu przedstawienie kompleksowego obrazu funkcjonowania komisji dyscyplinarnych i ocenę ich roli w kształtowaniu dyscypliny służbowej.

Asumptem do podjęcia tematu było wieloletnie doświadczenie autora jako członka komisji dyscyplinarnych, a także zauważalna luka w literaturze przedmiotu w zakresie podmiotowego ujęcia działalności tych organów w strukturze PSP.

Słowa kluczowe: odpowiedzialność dyscyplinarna, komisja dyscyplinarna, strażak, kolegalność

Abstract

The issue of appointing members of disciplinary committees in the structures of the State Fire Service (SFS) is of key importance for ensuring the proper functioning of the disciplinary division. Although the Act on the State Fire Service in chapter 11, in force for more than 28 years, does not specify detailed requirements for the members of the commission, the practice has developed certain standards which are worth analysing. The purpose of this paper is to assess the effectiveness of the current regulations and to identify possible loopholes that may affect the efficiency and impartiality of disciplinary bodies.

The article combines legal and statistical analysis, focusing on the subject aspects related to the appointment of adjudicating panels, their organisation, powers and practices in the PSP. The statistical analysis concerns the Kujawsko-Pomorskie and Mazowieckie voivodeships. The work aims to present a comprehensive picture of the functioning of disciplinary commissions and to assess their role in shaping official discipline.

The subject was prompted by the author's many years of experience as a member of disciplinary committees, as well as a noticeable gap in the subject literature concerning the subjective presentation of the activities of these bodies within the structure of the State Fire Service.

Keywords: disciplinary responsibility, disciplinary board, firefighter, collegiality

Wprowadzenie

Państwowa Straż Pożarna (PSP) to kluczowa formacja w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego Rzeczypospolitej Polskiej. Została powołana jako zawodowa, umundurowana i wyposażona w specjalistyczny sprzęt służba, której głównym zadaniem jest walka z pożarami, klęskami żywiołowymi oraz innymi zagrożeniami. Należy podkreślić, że funkcjonowanie tej służby opiera się przede wszystkim na szczegółowej hierarchii, wysokim poziomie profesjonalizmu oraz, co najważniejsze, szeroko rozumianej dyscyplinie. To właśnie te elementy są niezbędne do zapewnienia skuteczności

działań ratowniczych, które odbywają się w warunkach wymagających wyjątkowej odpowiedzialności, szybkości podejmowania decyzji oraz ścisłego podporządkowania poleceniom przełożonych. Skutki nieposłuszeństwa wobec tych poleceń mogą prowadzić do obniżenia efektywności prowadzonych działań. Dlatego warto zwrócić uwagę na kluczową rolę pionu dyscyplinarnego w strukturach Państwowej Straży Pożarnej, który odpowiada za utrzymanie ładu organizacyjnego formacji, a tym samym za wysoką jakość wykonywanych zadań.

W tym kontekście szczególne znaczenie mają komisje dyscyplinarne, które odgrywają istotną rolę w zapewnieniu przestrzegania zasad etyki zawodowej i porządku wśród funkcjonariuszy. To one w sposób formalny i rzetelny rozpatrują wszelkie przypadki naruszeń dyscypliny służbowej, podejmując decyzje mające na celu utrzymanie wysokich standardów działalności ratowniczej. W artykule zostanie przedstawiona rola komisji dyscyplinarnych w strukturach Państwowej Straży Pożarnej, ich kompetencje oraz procedury, które zapewniają, że funkcjonariusze tej służby działają w pełnej zgodności z obowiązującymi normami i przepisami.

1. Państwowa Straż Pożarna i system dyscyplinarny – zarys organizacyjno-prawny

Państwowa Straż Pożarna została powołana ustawą z dnia 24 sierpnia 1991 r. *o Państwowej Straży Pożarnej*¹. Analiza przywołanego aktu prawnego pozwala stwierdzić, że formacja ta jest odpowiedzialna za realizację wielu zadań istotnych z punktu widzenia bezpieczeństwa wewnętrznego obywateli. Zadania te nie ograniczają się jedynie do gaszenia pożarów. Państwowa Straż Pożarna realizuje swoje obowiązki w sferze działalności operacyjnej, kontrolno-rozpoznawczej oraz szeroko rozumianych działaniach edukacyjnych. Działalność operacyjna realizowana jest przede wszystkim poprzez walkę z pożarami i innymi klęskami żywiołowymi czy też ratownictwo techniczne, chemiczne, ekologiczne i medyczne, współpracę z właściwymi organami i podmiotami podczas zdarzeń nadzwyczajnych wywołanych zagrożeniem czynnikiem biologicznym, w tym podczas zdarzeń o charakterze terrorystycznym czy też likwidacji zagrożenia w przypadku wystąpienia

¹ Dz. U. z 2024 r., poz. 1443 z późn. zm. [dalej: ustawa o PSP].

zdarzenia radiacyjnego². Natomiast czynności kontrolno-rozpoznawcze, to czynności i działania Państwowej Straży Pożarnej mające na celu weryfikację, czy podmiot odpowiedzialny za ochronę przeciwpożarową wykonuje ciążące na nim obowiązki związane z zabezpieczeniem budynku, obiektu lub terenu przed zagrożeniem pożarowym lub innym miejscowym zagrożeniem [Dubiec 2015, 30-33]. Ze względu na dynamiczny charakter służby i ogromną odpowiedzialność, jaka spoczywa na funkcjonariuszach Państwowej Straży Pożarnej, niezbędne jest wprowadzenie precyzyjnie określonych zasad regulujących zarówno organizację tej formacji, jak i sposób jej działania. W hierarchicznej strukturze Państwowej Straży Pożarnej przestrzeganie zasad dyscypliny i etyki zawodowej ma kluczowe znaczenie. Każdy strażak zobowiązany jest do przestrzegania regulaminów oraz wykonywania rozkazów przełożonych. Naruszenie tych zasad może prowadzić do wszczęcia postępowania dyscyplinarnego oraz nałożenia odpowiednich sankcji.

Zgodnie z art. 115 ust. 1 ustawy o PSP strażak odpowiada dyscyplinarnie za zawinione, nienależyte wykonywanie obowiązków służbowych oraz za czyny sprzeczne ze złożonym ślubowaniem. Ponadto, odpowiada on dyscyplinarnie również za popełnione przestępstwa lub wykroczenia, niezależnie od odpowiedzialności karnej. System odpowiedzialności dyscyplinarnej pełni więc podwójną funkcję. Po pierwsze, służy ochronie autorytetu i sprawności Państwowej Straży Pożarnej. Po drugie, zapewnia ochronę praw funkcjonariuszy pożarnictwa poprzez szczegółowo określone zasady dotyczące przebiegu postępowania dyscyplinarnego.

Podkreślić należy, że Państwowa Straż Pożarna jest formacją o charakterze paramilitarnym. Z tego powodu jednym z kluczowych elementów jej funkcjonowania jest szeroko rozumiana dyscyplina, która bezpośrednio wpływa na sprawność operacyjną formacji. W przeciwieństwie do innych zawodów, gdzie przestrzeganie regulaminów wewnętrznych ma głównie na celu zwiększenie wydajności pracy, w szeregach Państwowej Straży Pożarnej brak dyscypliny może stanowić zagrożenie zarówno dla życia i zdrowia strażaków, jak i osób, którym udzielają oni pomocy. Działania ratownicze wymagają pełnej koordynacji, podporządkowania się rozkazom

² Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 17 września 2021 r. w sprawie szczegółowej organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego, Dz. U. poz. 1737.

dowódcy oraz ścisłego przestrzegania procedur. Z tego względu przepisy dotyczące odpowiedzialności dyscyplinarnej w Państwowej Straży Pożarnej są szczególnie rygorystyczne. Świadczy o tym m.in. szeroki zakres postępowania dyscyplinarnego określony w art. 115 ust. 1 i 2 ustawy o PSP, który stanowi materialne podstawy do prowadzenia postępowania dyscyplinarnego. Katalog czynów dyscyplinarnych jest otwarty, a przewinienia dyscyplinarne mają charakter indywidualny, odnoszący się do ściśle określonego kręgu podmiotów [Piłat 2015, 113]. Obejmuje to zarówno drobne przewinienia, takie jak naruszenie regulaminu wewnętrznego, jak i poważniejsze naruszenia, które mogą skutkować najsurowszą karą, jaką jest wydalenie ze służby. W ramach systemu dyscyplinarnego Państwowej Straży Pożarnej przewidziano następujące kary: upomnienie, nagana, obniżenie stopnia, wyznaczenie na niższe stanowisko służbowe oraz wydalenie ze służby.

W trosce o rzetelność, skuteczność i sprawność systemu dyscyplinarnego, ustawodawca przewiduje powołanie komisji dyscyplinarnych, których zadaniem jest orzekanie w sprawach dyscyplinarnych strażaków. Warto zaznaczyć, że Państwowa Straż Pożarna jest jedyną formacją mundurową podległą ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych, w której funkcjonuje swoisty niezawisły sąd koleżeński. Obecnie w Państwowej Straży Pożarnej działa 16 komisji dyscyplinarnych, które funkcjonują przy komendantach wojewódzkich Państwowej Straży Pożarnej, jedna komisja dyscyplinarna przy Rektorze-Komendancie Akademii Pożarniczej, Odwoławcza Komisja Dyscyplinarna przy Komendancie Głównym Państwowej Straży Pożarnej oraz Odwoławcza Komisja Dyscyplinarna przy ministrze właściwym do spraw wewnętrznych. Komisje te stanowią niezawisły organ, który działa na podstawie przepisów ustawy o PSP, z uwzględnieniem odpowiednich regulacji zawartych w ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. – *Kodeks postępowania karnego*³ oraz w rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 21 listopada 1997 r. w *sprawie szczegółowej organizacji komisji dyscyplinarnych oraz szczegółowych zasad wykonywania kar dyscyplinarnych wobec strażaków Państwowej Straży Pożarnej*⁴.

Funkcjonowanie komisji dyscyplinarnych opiera się na kilku fundamentalnych zasadach, które wynikają z odpowiedniego stosowania przepisów

³ Dz. U. z 2025 r., poz. 46 [dalej: k.p.k.].

⁴ Dz. U. Nr 144, poz. 968 [dalej: rozporządzenie z dnia 21 listopada 1997 r.].

k.p.k. Są to w szczególności: zasada niezawisłości, bezstronności i obiektywizmu, dwuinstancyjności postępowania, kontroli sądowej postępowań, przejrzystości i jawności postępowania, legalizmu oraz zasada prawa do obrony.

Przeprowadzona w niniejszym artykule analiza pozwoli ocenić skuteczność systemu odpowiedzialności dyscyplinarnej w Państwowej Straży Pożarnej, a także zidentyfikować obszary, które mogą wymagać zmian lub usprawnień, aby system ten jeszcze skuteczniej odpowiadał na potrzeby organizacji oraz jej funkcjonariuszy.

2. Komisje dyscyplinarne w strukturze Państwowej Straży Pożarnej

Komisje dyscyplinarne funkcjonujące w strukturach Państwowej Straży Pożarnej (PSP), jak już zostało omówione i zasygnalizowane, pełnią istotną rolę w utrzymaniu porządku i dyscypliny służbowej. Ich działalność opiera się przede wszystkim na regulacjach zawartych w ustawie o PSP a także w aktach wykonawczych, w szczególności w rozporządzeniu z dnia 21 listopada 1997 r. Komisje te są organami kolegialnymi, powoływanymi do orzekania w sprawach dotyczących naruszeń dyscypliny służbowej przez funkcjonariuszy PSP. W strukturze organizacyjnej PSP funkcjonują dwa podstawowe rodzaje komisji dyscyplinarnych: 1) Komisje dyscyplinarne pierwszej instancji, powoływane przez Komendanta Głównego PSP, w odniesieniu do ich podległych funkcjonariuszy. Ich zadaniem jest rozpoznawanie spraw dyscyplinarnych dotyczących strażaków pełniących służbę w jednostkach organizacyjnych danej właściwości terytorialnej lub funkcjonalnej; 2) Odwoławcza Komisja Dyscyplinarna przy Komendancie Głównym PSP, pełniąca funkcję komisji odwoławczej – rozpatruje odwołania od orzeczeń wydanych w pierwszej instancji, stanowiąc drugą instancję postępowania dyscyplinarnego. Zapewnia tym samym kontrolę instancyjną oraz jednolitość orzecznictwa na poziomie ogólnokrajowym.

Podkreślenia wymaga, że komisje dyscyplinarne w strukturze PSP nie stanowią odrębnych jednostek organizacyjnych – funkcjonują jako ciała działające przy komendach wojewódzkich oraz przy Komendzie Głównej PSP. Co do zasady ich składy osobowe wyznaczone są spośród funkcjonariuszy pełniących służbę w jednostkach podległych komendantowi przy którym działa komisja. Komisje nie są organami stałymi – powoływane są na określony czas.

Zadaniem komisji jest nie tylko rozstrzyganie o winie oraz wymiarze kary, ale również zapewnienie rzetelności i sprawiedliwości postępowania, z poszanowaniem praw obwinionego funkcjonariusza. Komisje pełnią zatem funkcję quasi-sądową, a ich niezależność orzekająca jest kluczowym elementem systemu praworządności wewnętrznej w formacji mundurowej.

W praktyce działalność komisji dyscyplinarnych ma także wymiar prewencyjno-wychowawczy – ich orzeczenia i sposób prowadzenia postępowań wpływają nie tylko na funkcjonariuszy bezpośrednio objętych postępowaniem, ale również na pozostałych członków danej jednostki. Stanowią one ważny sygnał dla środowiska służbowego co do granic tolerancji wobec naruszeń etyki i dyscypliny oraz przyjętej polityki dyscyplinarnej.

Strukturalne umiejscowienie komisji w PSP odpowiada zdecentralizowanemu modelowi odpowiedzialności dyscyplinarnej. Komendanci wojewódzcy oraz Komendant Główny PSP są odpowiedzialni za zapewnienie funkcjonowania komisji w swoim zakresie kompetencji, co oznacza organizację i nadzór nad wewnętrznym systemem kontroli dyscyplinarnej. Funkcję wspierającą i nadzorczą pełnią komórki kadrowe, prawne oraz kontroli, które dbają o zgodność działań komisji z obowiązującym prawem.

Z uwagi na kolegialny charakter działania oraz specyfikę orzekania, od członków komisji dyscyplinarnych wymaga się nie tylko znajomości przepisów, ale także wysokiego poziomu etyki, odpowiedzialności oraz doświadczenia służbowego. W tym kontekście ich miejsce w strukturze PSP oraz tryb powoływania mają kluczowe znaczenie dla zachowania niezależności, bezstronności i profesjonalizmu postępowań dyscyplinarnych.

3. Tryb powoływania komisji dyscyplinarnych

Komisje dyscyplinarne w Państwowej Straży Pożarnej (PSP) są powoływane na podstawie aktu prawa wewnętrznie obowiązującego tj. decyzji odpowiedniego organu. W decyzji tej wskazuje się imienną listę członków komisji dyscyplinarnych oraz okres na jaki zostaje ona powołana. Uprawnienie poszczególnych organów do powołania komisji dyscyplinarnych wynika wprost z treści art. 121 ust. 2 ustawy o PSP. Komisję działającą przy Rektorze-Komendancie Akademii Pożarniczej, komisje dyscyplinarne działające przy komendantach wojewódzkich Państwowej Straży Pożarnej oraz komisję dyscyplinarną działającą przy Komendancie

Głównym Państwowej Straży Pożarnej powołuje na okres czterech lat Komendant Główny Państwowej Straży Pożarnej. Poszczególne komisje liczą od 10 do 13 strażaków (art. 121 ust. 2 ustawy o PSP).

Ustawodawca zastrzegł, że powoływanie składu członków komisji dyscyplinarnych działających przy komendantach wojewódzkich Państwowej Straży Pożarnej następuje po uzgodnieniu z ogólnokrajowymi organizacjami związkowymi. Może jednak zaistnieć sytuacja w której w terminie 30 dni nie uda się uzgodnić lub uzyskać akceptacji poszczególnych składów komisji. Wówczas należy przedstawić kolejną kandydaturę. Jeżeli w dalszej kolejności nie dojdzie do uzgodnienia w terminie 14 dni od dnia przedstawienia nowego kandydata wówczas Komendant Główny Państwowej Straży Pożarnej powołuje członka na wniosek komendanta przy którym działa komisja dyscyplinarna.

Z kolei składy osobowe Odwoławczej Komisji Dyscyplinarnej przy Komendancie Głównym Państwowej Straży Pożarnej oraz Odwoławczej Komisji Dyscyplinarnej przy ministrze właściwym do spraw wewnętrznych powoływane są na czteroletnią kadencję na mocy decyzji wydanej przez Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji. Komisje te liczą od 10 do 13 członków [Rogalski 2024].

W kontekście zarządzania składem komisji dyscyplinarnych, istnieją określone zasady dotyczące ich uzupełniania, które gwarantują ciągłość działania tych organów. Składy poszczególnych komisji dyscyplinarnych mogą być uzupełnione w każdym czasie. Fakultatywne uzupełnienie składu może nastąpić w sytuacji, gdy stan osobowy nie jest mniejszy niż 10 członków. W okolicznościach, które doprowadzą do uszczuplenia składu komisji do liczby poniżej 10 członków, komendant, przy którym działa dana komisja, ma obowiązek wystąpienia z wnioskiem o jej uzupełnienie [Kwapisz-Krygel 2014]. Przykładem takiej okoliczności może być fluktuacja kadr.

4. Charakter komisji jako organu kolegialnego

Zgodnie z art. 121 ust. 5 ustawy o PSP, członkowie komisji dyscyplinarnych są niezawiśli w zakresie orzekania dyscyplinarnego. Oznacza to, że przy podejmowaniu decyzji dyscyplinarnych nie podlegają oni żadnym zewnętrznym naciskom, w tym rozstrzygnięciom innych organów stosujących prawo. Zasada niezawisłości jest kluczowa dla zapewnienia obiektywności,

rzetelności i sprawiedliwości postępowań dyscyplinarnych. Członkowie komisji mają obowiązek podejmować decyzje wyłącznie w oparciu o przepisy prawa, okoliczności sprawy oraz zgromadzony materiał dowodowy, nie będąc związani instrukcjami, decyzjami czy poleceniami innych organów. Ważnym wyjątkiem od tej zasady są prawomocne wyroki sądowe, które stanowią wiążący punkt odniesienia w procesie dyscyplinarnym, zwłaszcza w kontekście odpowiedzialności funkcjonariuszy za popełnione przestępstwa lub wykroczenia. Tym samym, członkowie komisji dyscyplinarnych w Państwowej Straży Pożarnej orzekają nie tylko na podstawie regulacji wewnętrznych, ale także mają obowiązek wziąć pod uwagę szerokie ramy prawne, które obejmują zarówno odpowiedzialność dyscyplinarną, jak i ewentualną odpowiedzialność karną. Niezależność komisji w zakresie orzekania dyscyplinarnego pozwala na obiektywne, bezstronne i sprawiedliwe rozstrzyganie spraw związanych z naruszeniami służbowymi, bez obawy o zewnętrzny wpływ na decyzje, co w rezultacie podnosi jakość wykonywanego postępowania [Nowak 2020, 248].

Warto podkreślić, że komisje dyscyplinarne, działające jako pierwszoinstancyjne, przy komendantach wojewódzkich PSP, przy Komendancie Głównym Państwowej Straży Pożarnej oraz Rektorze-Komendancie Akademii Pożarniczej orzekają w składzie trzech członków, natomiast Odwoławcza Komisja Dyscyplinarna przy Komendancie Głównym Państwowej Straży Pożarnej oraz Odwoławcza Komisja Dyscyplinarna przy ministrze właściwym do spraw wewnętrznych orzekają w składzie pięciu członków. Zatem ustawodawca przyjął model kolegiального orzekania dyscyplinarnego, co ma fundamentalne znaczenie z punktu widzenia jakości podejmowanych decyzji. Kolegialność składu komisji oznacza, że decyzja końcowa nie jest wynikiem opinii jednostkowej, lecz efektem wspólnej dyskusji, w której uczestniczą różni członkowie komisji, posiadający odrębne doświadczenie zawodowe oraz punkt widzenia na sprawę.

Z perspektywy doktryny prawa, kolegialność orzekania w komisjach dyscyplinarnych zapewnia bardziej szczegółowe, wszechstronne i rzetelne rozpatrywanie spraw. Dzięki wymianie opinii między członkami komisji, sprawa jest analizowana z różnych punktów widzenia, co pozwala na dokonanie bardziej precyzyjnej oceny faktów, dowodów oraz okoliczności sprawy. Taki model procesu decyzyjnego minimalizuje ryzyko popełnienia błędów w ocenie, ponieważ daje możliwość uwzględnienia różnych

perspektyw i doświadczeń członków komisji. Dyskusja i wymiana poglądów w ramach zespołu pozwalają również na identyfikowanie potencjalnych uchybień, które mogłyby umknąć pojedynczemu orzekającemu członkowi [Waśkowski 2023].

Kolegialność ma także kluczowe znaczenie dla zapewnienia bezstronności i niezawisłości komisji. Decyzje, które są wynikiem konsensusu kilku osób, są mniej podatne na subiektywne oceny i emocje, co stanowi dodatkową gwarancję uczciwości i obiektywności postępowania. W rezultacie, kolegialny charakter komisji dyscyplinarnych sprzyja budowaniu zaufania do instytucji, zapewniając transparentność i sprawiedliwość w procesie orzekania.

5. Ograniczenia dotyczące składu komisji

W kontekście funkcjonowania komisji dyscyplinarnych, przepisy nie nakładają ograniczeń dotyczących stopnia służbowego, stażu służby czy doświadczenia członków komisji. Oznacza to, że teoretycznie w komisji mogą zasiadać zarówno funkcjonariusze z długim stażem, jak i osoby stosunkowo nowe w służbie. Analiza przepisów ustawy o PSP prowadzi do wniosku, że jedynym ograniczeniem w kwestii składu komisji jest możliwość nieuzyskania akceptacji dla poszczególnych kandydatur ze strony ogólnokrajowych organizacji związkowych. W praktyce jednak, w komisjach dyscyplinarnych nie zasiadają funkcjonariusze pełniący funkcje komendantów wojewódzkich czy powiatowych (miejskich). Wydaje się, że brak reprezentacji komendantów wojewódzkich czy powiatowych (miejskich) w składach komisji dyscyplinarnych może być celowy zabieg mający na celu uniknięcie potencjalnych konfliktów interesów. Komendanci na wyższych szczeblach struktury organizacyjnej Państwowej Straży Pożarnej, pełniący odpowiedzialne funkcje zarządzające, mogliby być postrzegani jako osoby mające zbyt duży wpływ na wyniki postępowań dyscyplinarnych, szczególnie w przypadku spraw związanych z funkcjonariuszami niższego szczebla. Decyzja o wykluczeniu ich z komisji dyscyplinarnych zapewnia większą niezależność organów orzekających, a także minimalizuje ryzyko ewentualnego wpływu personalnego czy organizacyjnego na rozstrzygnięcia, co może zwiększać zaufanie do procesu dyscyplinarnego.

Ma to swoje racjonalne uzasadnienie w treści przepisów prawnych. Zgodnie z art. 120 ustawy o PSP, komendanci na wyższych szczeblach

pełnią funkcje przełożonych dyscyplinarnych, co może stwarzać potencjalny konflikt interesów w przypadku ich udziału w komisjach dyscyplinarnych. Dlatego też, z uwagi na zachowanie bezstronności i niezależności w procesie orzekania, w praktyce komendanci wyższego szczebla rzadko pełnią funkcję członków komisji dyscyplinarnych.

Warto również podkreślić, że przy nominowaniu kandydatów do komisji dyscyplinarnej należy uwzględniać ich znajomość przepisów prawa, w szczególności norm dotyczących postępowania karnego. Kandydat powinien dysponować szeroką wiedzą na temat przepisów regulujących funkcjonowanie Państwowej Straży Pożarnej, w tym zarządzeń oraz wewnętrznych regulaminów. Ważne jest, aby posiadał również dogłębną znajomość procedur postępowania dyscyplinarnego. Jest to kluczowe z perspektywy późniejszego badania legalności wydanego orzeczenia na etapie kontroli instancyjnej. Należy zaznaczyć, że naruszenie przepisów prawa procesowego stanowi względną podstawę odwoławczą, co objawia się występowaniem takich uchybień, jak: 1) niezastosowanie normy prawa karnego procesowego, do której zastosowania komisja była bezwzględnie zobowiązana, np. nieudzielenie ostatniego głosu obwinionemu⁵; 2) działania pozostające w sprzeczności z przepisami prawa procesowego np. przeprowadzenie dowodu z naruszeniem zakazu substytuowania wyjaśnień lub zeznań treścią pism, zapisków lub notatek urzędowych (art. 174 k.p.k.) czy ograniczenie postępowania dowodowego do wyjaśnień obwinionego, mimo że nie przyznał się on do popełnienia zarzucanego mu czynu⁶; 3) naruszenie przepisów dotyczących konstruowania orzeczenia oraz samego orzekania, w szczególności zasad oceny dowodów [Zagrodnik 2024].

Ponadto, członek komisji dyscyplinarnej w Państwowej Straży Pożarnej powinien wyróżniać się szeregiem cech i kompetencji, które umożliwią mu rzetelne oraz profesjonalne pełnienie tej odpowiedzialnej funkcji. Kluczowe znaczenie ma w tym kontekście doświadczenie zdobyte w służbie, które jest niezbędne do pełnego zrozumienia specyfiki oraz realiów funkcjonowania formacji mundurowej. Ważne jest również, aby kandydat na członka komisji dyscyplinarnej cieszył się wysokim autorytetem wśród strażaków,

⁵ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 stycznia 1972 r., II KR 163/72, Biuletyn Sądu Najwyższego 1972, Nr 4, s. 81.

⁶ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 marca 1985 r., V KRN 116/85, OSNPG 1985/11, poz. 142.

co w sposób bezpośredni wpłynie na obiektywizm i sprawiedliwość postępowania dyscyplinarnych. Osoba ta musi być godna zaufania, przestrzegająca najwyższych standardów etycznych i moralnych, a podejmowane przez nią decyzje powinny cechować się uczciwością oraz transparentnością. Niezbędna jest także umiejętność analizy złożonych sytuacji oraz wyciągania logicznych wniosków. Biorąc pod uwagę powyższe, należy stwierdzić, że dobór osób o takich cechach zapewnia wysoką jakość pracy komisji dyscyplinarnej, co niewątpliwie wpływa na utrzymanie dyscypliny oraz etyki zawodowej w Państwowej Straży Pożarnej.

6. Procedura wyłonienia przewodniczącego i zastępców

Procedura wyboru przewodniczącego oraz zastępców w komisjach dyscyplinarnych Państwowej Straży Pożarnej, mimo swojej kluczowej roli w zapewnianiu sprawnego funkcjonowania tych organów, nie została szczegółowo uregulowana przez ustawodawcę. Przepisy zawarte w ustawie o Państwowej Straży Pożarnej jedynie ogólnikowo określają sposób, w jaki członkowie komisji powinni wyłaniać przewodniczącego i jego zastępców. Warto przyrzeć się temu zagadnieniu, aby zrozumieć, w jaki sposób proces wyboru przewodniczącego wpływa na organizację pracy komisji oraz jej efektywność.

Zgodnie z przepisem art. 121 ust. 4 ustawy o PSP członkowie komisji dyscyplinarnych wybierają spośród siebie przewodniczącego i dwóch zastępców. Warto zauważyć, że w każdej komisji dyscyplinarnej koniecznym jest powołanie dwóch zastępców. Jest to niezmiennie istotne z punktu widzenia działalności poszczególnych składów orzecznich gdyż w myśl art. 122 ust. 2 i 3 ustawy o PSP skład orzekający komisji dyscyplinarnej i odwoławczej komisji dyscyplinarnej wyznacza przewodniczący, a w razie jego nieobecności – zastępca. Z kolei składowi orzekającemu komisji dyscyplinarnej i odwoławczej komisji dyscyplinarnej przewodniczy przewodniczący lub zastępca. Tym samym ustawodawca zaakcentował jakże ważną i niezwykle odpowiedzialną rolę osób sprawujących te funkcje.

Wieloletnia praktyka w zakresie wyboru przewodniczących oraz ich zastępców pozwala stwierdzić, że są oni wyłaniani w drodze głosowania spośród wszystkich członków komisji. Po wydaniu aktów prawa wewnętrznego, jakimi są decyzje w sprawie powołania składów osobowych

poszczególnych komisji dyscyplinarnych, konieczne jest niezwłoczne zorganizowanie zebrania wszystkich członków danej komisji. Zebranie to zwoływane jest przez wydziały kadr lub wydziały organizacyjne komend, przy których funkcjonują komisje dyscyplinarne. Spotkanie to powinno zostać przeprowadzone bez zbędnej zwłoki, ponieważ ma ono istotne znaczenie z punktu widzenia prawidłowości oraz ciągłości funkcjonowania pionu dyscyplinarnego. W jego trakcie przeprowadza się głosowanie, którego celem jest wyłonienie przewodniczącego komisji oraz jego zastępców.

Praktyka pokazuje, że w celu wyłonienia odpowiednich kandydatur na te funkcje, podczas spotkania, przed dokonaniem ostatecznego wyboru należy krótko zaprezentować poszczególnych członków komisji. W tym miejscu należy zwrócić szczególną uwagę na takie aspekty jak staż służby funkcjonariusza, miejsce pełnienia służby, doświadczenie zawodowe w służbie, merytoryczne aspekty działalności służbowej, znajomość pragmatyki służbowej oraz przepisów regulujących zakres odpowiedzialności dyscyplinarnej w strukturach Państwowej Straży Pożarnej. Następnie należy sporządzić listę osób, które zamierzają ubiegać się o poszczególne funkcje w komisji. Kolejnym etapem jest przeprowadzenie głosowania nad zgłoszonymi kandydaturami. Dobrą praktyką, stosowaną w wielu jednostkach organizacyjnych PSP, jest przeprowadzanie głosowania w formie jawnej, co zwiększa przejrzystość i transparentność całego procesu.

Z przebiegu zebrania, podczas którego dokonuje się wyboru przewodniczącego i jego zastępców, należy sporządzić protokół. Po zakończeniu procedury wyboru, osobom powołanym do pełnienia tych funkcji powinien zostać wydany dokument potwierdzający objęcie danego stanowiska. Dokument ten stanowi formalne upoważnienie do działania w imieniu komisji dyscyplinarnej i powinien być każdorazowo dołączany do akt sprawy dyscyplinarnej. Ma to istotne znaczenie na etapie postępowania odwoławczego, w którym w ramach kontroli instancyjnej weryfikowana jest między innymi legalność powołania składu orzekającego.

Zwieńczeniem procesu organizacji komisji dyscyplinarnej jest prawidłowe ukształtowanie jej kierownictwa, którego znaczenie trudno przecenić. Przewodniczący komisji odgrywa kluczową rolę w zapewnieniu sprawności oraz zgodności działań komisji z obowiązującymi przepisami prawa. Do jego podstawowych obowiązków należy przewodniczenie obradom,

organizowanie posiedzeń oraz nadzorowanie przebiegu postępowań dyscyplinarnych. Zastępcy przewodniczącego wspierają go w realizacji tych zadań, a w przypadku jego nieobecności przejmują związane z nimi obowiązki, gwarantując tym samym ciągłość pracy komisji. Tak skonstruowany mechanizm kierowania komisją dyscyplinarną stanowi fundament jej skutecznego funkcjonowania i daje podstawę do realizacji celów, jakie stawia przed nią ustawodawca w systemie odpowiedzialności dyscyplinarnej PSP.

7. Status członka komisji dyscyplinarnej

Jednym z kluczowych elementów zapewniających prawidłowe funkcjonowanie systemu odpowiedzialności dyscyplinarnej w Państwowej Straży Pożarnej jest precyzyjnie określony status członka komisji dyscyplinarnej. Członkowie tych komisji są funkcjonariuszami publicznymi, co oznacza, że podlegają szczególnym regulacjom dotyczącym ich odpowiedzialności i obowiązków. Ich działania powinny być zgodne z zasadami etyki oraz przepisami prawa. Naczelny Sąd Administracyjny w wyroku z dnia 18 czerwca 2020 r.⁷ wskazał, że „członków komisji należy bowiem uznać za funkcjonariuszy publicznych w rozumieniu art. 115 § 13 pkt 7 k.k., ponieważ są funkcjonariuszami organu powołanego do ochrony bezpieczeństwa publicznego, a treść ich oświadczenia woli zostaje utrwalona i podpisana w ramach ich kompetencji w formie orzeczenia dyscyplinarnego i jest złożona do akt sprawy. Orzeczenie dyscyplinarne dotyczy uprawnień i warunków wykonywania służby przez funkcjonariuszy PSP w państwowych jednostkach organizacyjnych straży pożarnej, które wykonują zadania publiczne w zakresie bezpieczeństwa publicznego”.

Odnosząc się do argumentacji wyrażonej w powyższym wyroku, należy przywołać treść art. 115 § 13 pkt 3 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – *Kodeks karny*⁸, zgodnie z którym funkcjonariuszem publicznym jest m.in. osoba orzekająca w organach dyscyplinarnych działających na podstawie ustawy. Oznacza to, że strażak powołany do pełnienia funkcji członka komisji dyscyplinarnej nabywa – na czas pełnienia tej funkcji – status funkcjonariusza publicznego. Uczestniczy on bowiem w pracach organu dyscyplinarnego,

⁷ I OSK 100/20, Lex nr 3021509.

⁸ Dz. U. z 2025 r. poz. 383.

który realizuje zadania o charakterze publicznym, w ramach ustawowo uregulowanej procedury orzekania o odpowiedzialności dyscyplinarnej.

Konsekwencją takiej kwalifikacji jest objęcie członka komisji szczególną ochroną prawnokarną, ale także nałożenie na niego wyższych standardów odpowiedzialności służbowej, etycznej i prawnej. Warto podkreślić, że status ten ma charakter funkcjonalny – jest ściśle związany z wykonywaniem określonych czynności w ramach komisji. W praktyce oznacza to, że cofnięcie powołania lub odwołanie danej osoby z funkcji członka komisji dyscyplinarnej wiąże się automatycznie z ustaniem jej statusu funkcjonariusza publicznego w rozumieniu przytoczonego przepisu Kodeksu karnego. Tym samym ustaje również szczególny reżim odpowiedzialności przypisany temu statusowi.

8. Analiza statystyczna

W niniejszym artykule dokonano analizy wybranych decyzji dotyczących powołania składów komisji dyscyplinarnych w latach 2007-2023 w strukturach Państwowej Straży Pożarnej. Z uwagi na ograniczoną możliwość objęcia badaniami wszystkich decyzji o powołaniu, analiza skoncentruje się na kilku reprezentatywnych przypadkach, które pozwolą na ocenę tendencji oraz zmian w składach komisji. W szczególności uwzględnione zostaną zmiany w strukturze stopni służbowych członków komisji, ich płeć oraz częstotliwość powoływania tych samych osób do składu komisji. Celem analizy jest identyfikacja kluczowych elementów, które mogą wpływać na funkcjonowanie komisji oraz wnioski dotyczące potencjalnych obszarów rozwoju. Celem przeprowadzonej analizy jest zbadanie kilku wybranych decyzji dotyczących powołania składów komisji dyscyplinarnych w strukturach Państwowej Straży Pożarnej.

Analiza decyzji z lat 2007-2023 dotyczących powołania komisji dyscyplinarnej przy Kujawsko-Pomorskim Komendancie Wojewódzkim Państwowej Straży Pożarnej w Toruniu ujawnia kilka istotnych aspektów związanych z organizacją, strukturą i reprezentatywnością członków tych komisji. Poniżej przedstawiono szczegółową analizę wyciągając wnioski.

W pierwszej analizowanej decyzji, datowanej na 2007 r., skład komisji dyscyplinarnej liczył 13 członków. Wśród nich przeważali strażacy o młodszych stopniach służbowych, takich jak młodszy kapitan czy młodszy

aspirant. Ważnym aspektem tej decyzji jest całkowity brak kobiet w składzie, co wówczas było charakterystyczne dla struktur Państwowej Straży Pożarnej, w których kobiety były nieliczne. W tej konfiguracji komisji najczęściej występowały osoby na młodszych stanowiskach służbowych, co mogło mieć wpływ na sposób podejmowania decyzji oraz rozumienie procedur dyscyplinarnych w tej formacji.

Decyzja z 2011 r., pomimo podobnej liczby członków komisji (13 osób), różniła się pod względem struktury stopni służbowych. W tej komisji znalazło się więcej osób o wyższych rangach, w tym dwóch kapitanów oraz młodszych brygadierów. Chociaż nadal brakowało reprezentacji kobiet, decyzja ta wskazuje na nieznaczny wzrost zróżnicowania w zakresie doświadczenia i odpowiedzialności członków komisji. Obecność wyższych rang, takich jak funkcjonariusze w stopniu kapitana i brygadiera, mogła wnieść większą dojrzałość i doświadczenie w proces podejmowania decyzji, mających istotne konsekwencje dla funkcjonowania służby.

Analizując decyzję z 2019 r., zauważalna jest dalsza zmiana w strukturze komisji, która tym razem liczyła tylko czterech członków. Choć liczba osób w składzie była mniejsza, to wśród członków pojawiła się pierwsza kobieta, co stanowiło istotny krok w kierunku równouprawnienia w strukturach służb mundurowych. Również w tej komisji dominowały wyższe stopnie służbowe, w tym brygadierzy, co sugeruje, że komisja miała do czynienia z bardziej złożonymi sprawami wymagającymi dużego doświadczenia oraz znajomości procedur prawnych i dyscyplinarnych. Ponadto, wprowadzenie kobiety do składu mogło wnieść nową perspektywę do omawianych kwestii, stanowiąc krok w stronę większej różnorodności w tego typu ciałach decyzyjnych.

Ostatnia z analizowanych decyzji, z 2023 r., ponownie objęła powołanie komisji złożonej z 13 członków. W tej konfiguracji skład dominowały osoby z wyższymi stopniami służbowymi, w tym brygadierzy oraz młodszy brygadierzy, co wskazuje na kontynuację trendu powoływania bardziej doświadczonych funkcjonariuszy do pełnienia ról w komisjach dyscyplinarnych. Zdecydowaną różnicą w tej decyzji była liczba nowych członków, którzy po raz pierwszy zasiadali w komisji. To wskazuje na większą otwartość na nowe osoby oraz możliwość wprowadzenia świeżych idei i podejść do rozpatrywanych spraw. Jednakże, podobnie jak w poprzednich przypadkach,

brak kobiet w składzie komisji wciąż pozostaje zauważalnym problemem, który może mieć wpływ na dynamikę grupy i sposób podejmowania decyzji.

Zebrane dane wskazują na pewne tendencje, które pojawiały się na przestrzeni analizowanych lat. W szczególności, widoczna jest dominacja mężczyzn w składach komisji dyscyplinarnych, z minimalnym udziałem kobiet, co wciąż stanowi istotny obszar do poprawy. Ponadto, w składach komisji wciąż przeważają strażacy o wyższych stopniach, co wskazuje na znaczenie doświadczenia w procesach decyzyjnych w obliczu spraw wymagających głębokiej wiedzy proceduralnej i prawnej. Zjawiskiem wartym uwagi jest także częstotliwość powtarzania się członków komisji, co świadczy o ich wysokiej kompetencji oraz uznaniu ich doświadczenia w pełnieniu tego typu funkcji.

Podsumowując, analiza składów komisji dyscyplinarnych powołanych w latach 2007-2023 wskazuje na stopniowy rozwój i zmiany w tej strukturze. Choć nadal istnieją obszary do poprawy, takie jak równowaga płciowa, to jednak widoczna jest tendencja do większej reprezentacji osób o wyższych stopniach służbowych oraz większej otwartości na powoływanie nowych członków. Tego typu zmiany w składach komisji dyscyplinarnych mogą wpłynąć na bardziej zrównoważone i różnorodne podejście do spraw rozpatrywanych w Państwowej Straży Pożarnej.

Od ponad dekady komisja dyscyplinarna przy Mazowieckim Komendancie Wojewódzkim PSP w Warszawie odgrywa kluczową rolę w systemie odpowiedzialności zawodowej strażaków. W ciągu ostatnich lat zarówno skład komisji, jak i sposób jej powoływania oraz struktura personalna uległy znaczącym zmianom, co stanowi ciekawy obszar do analizy. Od grudnia 2007 r. do lipca 2023 r. komisja funkcjonuje w stałym, czteroletnim cyklu kadencji. Każdorazowo komisję powołuje Komendant Główny PSP i składa się ona z 11-13 członków. Od 2011 r. utrzymuje się liczebność na poziomie trzynastu członków, co pozostaje niezmiennie do dziś.

Analiza składu komisji ujawnia zastosowanie modelu zarządzania opartego na zasadzie częściowej rotacji. W każdej kadencji znaczna liczba członków (zazwyczaj pięciu do ośmiu) pełniła swoje funkcje w poprzednich składach, co zapewnia instytucjonalną ciągłość i transfer wiedzy. Jednocześnie wprowadza się nowych członków – średnio pięciu na każdą nową kadencję – co umożliwia wprowadzenie nowych perspektyw do prac komisji.

Ten model zarządzania, łączący stabilność ze stopniowym odnawianiem składu, wydaje się skuteczny, zapewniając zarówno profesjonalizm, jak i elastyczność w działalności organu dyscyplinarnego. Jednym z wyraźnych tendencji jest wzrost stopni służbowych członków komisji. O ile w 2007 r. jej członkowie reprezentowali niższe stopnie, takie jak aspirant sztabowy czy młodszy kapitan, obecnie dominują oficerowie wyższego szczebla – brygadierzy i młodszy brygadierzy.

Od 2015 r. w komisji nie znajdują się przedstawiciele niższych stopni, a sporadycznie pojawiają się jedynie starsi kapitanowie, będący obecnie najniższym reprezentowanym stopniem. Taka zmiana sugeruje wzrost znaczenia i rangi komisji dyscyplinarnej, a także odpowiada na rosnącą złożoność spraw, które są przed nią przedstawiane.

Ewolucja komisji dyscyplinarnej przy Mazowieckim Komendancie Wojewódzkim PSP to przykład umiejętnego dostosowywania się do zmieniających się wymogów organizacyjnych, przy jednoczesnym utrzymaniu formalnej stabilności. Wzrost rangi członków oraz włączanie nowych członków świadczy o dobrze zarządzanym systemie monitorowania wewnętrznego. Dzięki temu proces rozpatrywania spraw dyscyplinarnych odbywa się w sposób transparentny i rzetelny, co budzi zaufanie zarówno wśród strażaków, jak i społeczeństwa.

Podsumowanie

Komisje dyscyplinarne Państwowej Straży Pożarnej pełnią fundamentalną rolę w utrzymaniu dyscypliny służbowej oraz w zapewnianiu odpowiedzialności funkcjonariuszy za ich działania. Ich działalność opiera się na zasadach kolegiałności, niezawisłości oraz bezstronności, co gwarantuje sprawiedliwe i obiektywne rozpatrywanie spraw dyscyplinarnych.

Analiza składów komisji dyscyplinarnych w Państwowej Straży Pożarnej ujawnia kilka istotnych kwestii, które mają wpływ na efektywność tej instytucji. Jednym z głównych wniosków jest brak równowagi płciowej w składach komisji. Warto podjąć działania na rzecz większej reprezentacji kobiet, aby komisje były bardziej zróżnicowane i lepiej odzwierciedlały szeroką paletę doświadczeń.

Kolejnym aspektem, jest zróżnicowanie stopni służbowych członków komisji. Komisje składają się z funkcjonariuszy o różnych stopniach, co daje szansę na wieloaspektowe podejście do rozpatrywanych spraw. Obecność zarówno strażaków wyższego szczebla, jak i tych z niższym stopniem służbowym, sprzyja wyważonym i dobrze przemyślanym decyzjom. Połączenie doświadczenia z perspektywą młodszych stopni stwarza efektywne warunki do podejmowania decyzji, które uwzględniają zarówno praktyczne aspekty działania, jak i świeże podejście. Zatem kontynuowanie tej praktyki, czyli łączenie różnych stopni służbowych w składach komisji, wydaje się dobrym rozwiązaniem.

Zjawiskiem, które również można zaobserwować w składach komisji, jest powtarzalność członków. Niektórzy strażacy powracają do komisji wielokrotnie, co może świadczyć o ich doświadczeniu oraz wiedzy w zakresie procedur dyscyplinarnych.

Kolejnym istotnym czynnikiem jest relacja doświadczenia z nowymi pomysłami. Nowi członkowie komisji wnoszą świeże spojrzenie, które może być kluczowe w adaptacji do zmieniających się realiów i wyzwań, z jakimi boryka się formacja. Doświadczeni członkowie z kolei zapewniają solidną znajomość procedur oraz wiedzę praktyczną. Połączenie tych dwóch elementów może stanowić fundament efektywności komisji, ponieważ doświadczenie i innowacyjne podejście wspólnie mogą prowadzić do lepszych i bardziej przemyślanых decyzji.

Podsumowując, kluczowymi wnioskami, które wyłaniają się z analizy, są potrzeba zwiększenia różnorodności płciowej, rotacji członków komisji, a także dalsze połączenie doświadczenia z nowymi pomysłami w składach komisji dyscyplinarnych. Zróżnicowanie składów w kontekście stopni służbowych i liczby członków może przyczynić się do bardziej efektywnego działania komisji, a także zwiększyć jakość podejmowanych decyzji.

PIŚMIENNICTWO

- Ceglarska-Piłat, Katarzyna. 2015. „Pojęcie i cechy charakterystyczne odpowiedzialności dyscyplinarnej w prawie polskim.” *Studia Prawnicze* 2:99-139.
- Dubiec, Marta. 2015. „Czynności kontrolno-rozpoznawcze.” *Przegląd Pożarniczy* 8:30-33.

- Kwapisz-Krygel, Krystyna. 2014. *Ustawa o Państwowej Straży Pożarnej. Komentarz*. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis.
- Maj, Sebastian. 2008. „Postępowanie dyscyplinarne w służbach mundurowych. Komentarz, art. 121.” W *Komentarz do niektórych przepisów ustawy o Państwowej Straży Pożarnej*, red. Sebastian Maj. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis. Lex el.
- Nowak, Krzysztof. 2020. „Postępowania dyscyplinarne w służbach mundurowych podległych Ministrowi Spraw Wewnętrznych i Administracji w szczególności na tle ustawy o Państwowej Straży Pożarnej oraz ustawy o Straży Granicznej.” *Zeszyty Naukowe SGSP* 75/3:241-59.
- Rogalski, Maciej. 2024. „Odpowiedzialność dyscyplinarna strażaków.” W *Państwowa Straż Pożarna. Komentarz*, red. Przemysław Szustakiewicz, i Mariusz Wieczorek. Warszawa: Wolters Kluwer. Lex el.
- Waśkowski, Eugeniusz. 2023. „Kolegialność czy jednoosobowość.” *Głos Prawa Przegląd Prawniczy Allerhanda* 6, nr 1, <https://glosprawa.pl/arttykul-295/kolegialnosc-czy-jednoosobowosc> [dostęp: 24.08.2025].
- Zagrodnik, Jarosław. 2024. „Dział IX. Postępowanie odwoławcze Rozdział 48. Przepisy ogólne.” W *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. Jarosław Zagrodnik, Marcin Burdzik, Sonia Głogowska, i in., 1044-170. Warszawa: Wolters Kluwers.